

טריפוליטניה

הרב טריפליה זוארץ

החינוך העברי בטריפולי

מצב החינוך היהודי בטריפוליטניה עד שנת תרנ"ג היה ירוד מאד. "רביים" אחרים היו סוחחים להם "חודרים" בבתיהם הפרטיים או קבתי כנסיות (מלמדים תורה לילדי ישראל. שם היו הילדים לומדים לקרוא ורק אצל מלמדים אחרים אפשר היה ללמוד גם לכתוב — בכתב העברי הנורד-אפריקאי — בשפה הערבית, שום בקורת על המלמדים לא היתה בשנת תרנ"ג כמו אחרים מראשי הקהלה בטריפולי ובראשם ר' שאל אדארי ור' ציון צרור נשמתם עדן ויסדו את חברת "יגדל תורה" ויזינו כמה מלמדים תחת השגחתם שמשכורתם היתה משתלמת מקופת החברה הנ"ל והתנוך השתפר מאד לעומת מצבו הקודם. יום יום היו מחלקים להם ושמן לתלמידים העניים. כעם בשנה היו מחלקים גם מלבושים ונעלים לילדים נצרכים, לתלמידים בעלי הכשרונות היו נותנים גם תמיכות כסף שבועיות בכדי לאפשר להם להמשיך בלימודיהם, ואטנם יצאו במשך הזמן ממסד זה תלמידי חכמים מפורסמים, דיינים, שו"ב ועוד, ואת אותם התלמידים שלא דאו ברכה בלימודיהם היו מסדרים בעבודות שונות. חוסר בנין קבוע לבית הספר, תלמוד תורה של חברה זו עכב את התפתחותו, ולכן התאספו ורכשו להם מגרש רחבי-יד לצורך זה וכנו עליו בנין מתאים להפקידו ומתנוסם לתפארה עד היום. הבנין נבנה כנדבותיהם של כמה נדיבים שמהם נזכיר את המנוח חי עניב והסנוח מסעוד נחום ז"ל. בביה"ס הזה חונכו אלפי תלמידים חינוך יהודי שלם, ויו לומדים קרוא וכתוב, תלמוד וחשבון. ללימוד השפה העברית כמעט שלא היה זכר. כל הלימודים התנהלו בשפה הערבית. אני זוכר מקרה אחד שקרה בשנת התרפ"א—(1920-21) לערך, ואני הייתי תלמיד בתלמוד תורה זה. היינו תלמידים בני י"ג בקירוב ולומדים גמרא ומפרשים. כמוכן בערכית. הרב הראשי של טריפולי היה אז הגאון א. שמואל הרטום שהובא מאיטליה לשמש בביתו זה. בא לח"ת עם כמה מחשובי הקהלה בכדי לבחון את ידיעותינו בתלמוד. לערבית לא היה נוק, אז הוכרחנו לפרש בעברית. התארו בעצמכם באיזו מין עברית רצוצה פרשנו. מה סוף נפתחה הבחינה וליום המחרת הודיעו לנו שמחוייבם הלאה ונתנהל הלומדים רק עברית, וקבעו לנו כמה שעות לשבוע ללמוד דקדוק ועוד, מאז הוטח היסוד לבית ספר עברי. אחר שנים אחרות הומינה הקהלה של טריפולי מורה ארצישראלי אחד, מר אליהו אבוהכוס והעברית הכתה שרשים בבית הספר. אך זה לא היה מספיק; הנוער בכללו היה רחוק עדיין מעברית. רק בשנת התרפ"א קמה אגודת צעירים ובראשם מר ציון אדארי, נכדם של ר' שאל אדארי ור' ציון צרור. הראשון מצד אכיו והשני מצד אמו, ועמו מר יעקב פריג'ון (כיום נשיא ועדת החינוך לקהלת טריפולי ונשיא "בן יהודה") שניהם בעלי סרץ רב ובעלי ידיעות רחבות עבריות וכלליות, ויסדו בעזרת כמה צעירים את אגודת הנוער "בן יהודה" שפתחה רף חדש ומוהיל בתולדות החינוך העברי בטריפוליטניה.

ההתחלה היתה צנועה. מספר עשרות אחדות של בתורים היו נאמפים בכל ערב ולמדים מפני שני אלה ועוד כמה מורים מתנדבים. המסירות והעקשנות שבהן התנהגו מיסדי האגודה הנ"ל סילקו כל המכשולים שנתקלו בהם בדרךם ולא עבר זמן רב עד שהצליחו לפתוח בית ספר ערב לילדים וילדות בשם "התקוה" בבנין בית הספר ת"ת שנמסר להם ברצון על ידי הנהלת הקהלה, ואלפי תלמידים ותלמידות היו באים שלש פעמים בשבוע תלפיות, ערב אחד לתלמידים וערב אחד לתלמידות

(זו הפעם הראשונה בתולדות יהודי טריפוליטניה שניתן חינוך עברי לתלמידות) שש השעות בשבוע שהיו התלמידים לומדים חוללו ממש מהפכה כטריפולי. לאחר חדשים אחדים וצלצול השפה העברית ניכר בבית ספר זה. כל המורים היו מתנדבים ובכסך שנים אחדות יצא כבר המחזור הראשון של מורים ומורות. הניכוי ביים "התקווה" שנכנסו תיכף לשורת העובדים עם המורים הקודמים (כמובן שלא עמל"ק). "התקווה" התנוקל ע"י מר עמישדי גיוסע אחד הכחות הפודיים ביותר במריפולי. גם הוא נכר ר' שאול אראזי מצד אמו. בראות הנהלת הקהלה את הפלאים שחוללו הצעירים האלה, מסדה לידם את הנהלת החינוך של בתי הספר שלה ואלה עיבדו תכניות חדשות של לימוד מסודר והכניסו מספר הגון של מורים ומכות והחינוך קיבל צורה עברית טהורה במאה אחת.

עזרה גדולה מאד נתקבלה מאחינו הארצישראלים שבאו טריפוליטניה עם הכיבוש האנגלי. רביק מהם היו מורים לפי מקצועם ונתנו את עזרם המלאה בהדרכת, בהמצאת ספרים ועוד, והכניסו איריה ארצישראלית חיה לתוך כתלי בתי הספר. הם נתנו ועוד נותנים שעורים למורים ולמורות בפרדגוניה, יזמו את כינוס המורים של טריפוליטניה שנתקיים פעמיים, בכסלו התשי"ד ובתשרי התש"ה. והניחו בזה את אבן היסוד לארגונם של כל הכחות החינוכיים בערי טריפוליטניה. כיום קיימות כמאה ועשר כתות של תלמידים ותלמידות — כשלושת אלפים תלמיד, כן ירבו. חבר מורים ומורות עובד תחת השגחת ועדת החינוך של הקהלה. לכל מורה שתי כתות, אחת בשעות הבוקר ואחת אתר הצהריים.

כזה הוא המצב בטריפולי. בשאר ערי השדה, בקהלות אחדות כמו זליתן וכומס המצב משיבוע רצון. רק חסרון אחד מורגש: חוסר ספרים לתלמידים ותלמידות. אך לאט לאט משתפר המצב והולך על ידי עזרתה הגדולה של הברית העברית העולמית, המתענינת בפעולותינו החינוכיות ושולחת לפעמים תכופות ספרים לתלמידים וספרי עזר למורים — ותרתנו נתונה לה בזה.

בית הספר בכרצ'ה

בית ספרנו נוסד בשנת תש"ג על ידי החיילים ועכשו מלמדים בו 3 המורים (2 מורים ומורה אחת): יצחק לחמיש, מטעור בוגוסט וויולה זגדון. מספר התלמידים 70^כ בנים ובנות, 4 כיתות א' רג' לפני הצהריים ב' רד' אחה"צ. הכיתות מעורבות. הילדים הלומדים לפני הצהריים בבית הספר הולכים אחרי הצהריים ללימוד אצל הרבי "בחדר" ולהפך. ביום ששי מתקיימים רק שני שעורים רגילים ולאחריהם נערכת אחה"צ קבלת-שבת בנוסח איי חרש. שרים שירים משירי הארץ, מספרים על הארץ ותורמים לקק"ל. המקצועות שמלמדים בבית הספר הם: עברית, תניך, היסטוריה, חשבון, ציור, זמרה, תפירה לבנות, התעמלות. את הגינה שהיתה לנו נאלצנו להזניח כי בעל-הארמה דרשה כחזרה, יתכן שבאביב נתחיל בכך מחדש. ישנה אחות המטפלת בילדים, מגישה להם את העזרה הנחוצה. הילדים לומרים ומתרגלים לדרך עברית בצאתם ובבואם בבית הספר, בבית וברחוב. רובם ככולם שולטים פחות או יותר בשפה המדוברת וכן בתיבה. כן נערך טיול לשדה. בתנים עורכט אנו הצעות (החשמטואים, נט הרצל, חגיגת הנטיעות וכד'). בפורים נערכת פגיגת מסכות ותהלוכת תלושות עם קופסאות של הקק"ל. הקהילה בוגה כעת קומה שניה מעל בית הבגסט שתשמש בדירה לבית הספר במקום שהיתה הייתה השוכרה בה אנו משתמשים עתה. החומר, ספרים, חוברות וכן סכתבים שאנו מקבלים מהבדית העברית העולמית, עוזרים לנו במאד ומעודדים בעבודתנו, מורים אנו על כך ומאחלים הצלחה בעבודתכם גם להבא.

מ: בוגוסט. י. לחמיש

